

Les llicències d'ús dels recursos digitals

Alice KEEFER

RESUM: *La introducció dels recursos digitals a les biblioteques al llarg de l'última dècada ocasionat el canvi del mitjà fonamental de formació del fons: s'ha passat de comprar els documents a fer-hi possible l'accés. Aquest nou model d'adquisició funciona mitjançant llicències d'ús, que contenen elements que afecten tant els professionals com els usuaris. S'ofereix una visió global de l'estructura i el contingut d'aquests contractes, tot destacant-ne el possible impacte sobre l'accés, la gestió i la utilització dels recursos adquirits amb llicència. Els professionals han de prendre consciència de la responsabilitat que assumeixen quan contracten un recurs digital, tot defensant en la negociació de les condicions els seus propis interessos i també els dels usuaris, actuals i futurs.*

La introducció dels recursos digitals als fons bibliotecaris va provocar molts canvis per a les biblioteques i també per als usuaris: les primeres van veure l'impacte sobre les operacions administratives i de gestió tradicionals; els segons, en molts casos van canviar de forma d'accedir als recursos d'informació i d'utilitzar-los. Un canvi que afecta tots dos col·lectius –bibliotecaris i usuaris– ha estat la transició del concepte de «compra» al de «accés». És a dir, en la majoria dels casos el recurs digital s'adquireix sota una llicència que dona dret d'accés durant un període concret i amb unes condicions d'ús estipulades en el contracte, a diferència de la compra de materials tradicionals, que es convertien en propietat de la biblioteca i l'ús dels quals es regia només per la llei vigent de drets d'autor.

Aquest article pretén donar una visió global de l'impacte d'aquest canvi, tant sobre la biblioteca com sobre els usuaris, ja que ambdós poden trobar limitades les opcions d'accés, gestió i utilització dels recursos adquirits sota llicència.

Alice Keefer. Universitat de Barcelona. Facultat de Biblioteconomia i Documentació. Professora. alice.keef@ub.edu
Article rebut el juliol de 2004

La llicència és un contracte entre dues parts: la que ofereix un servei o producte i la que el vol adquirir. De la mateixa manera que un contracte de compra d'un pis ha de reflectir, de forma objectiva, el propòsit del tracte, les condicions i les responsabilitats de les dues parts, la llicència d'ús d'un recurs digital hauria de plasmar les aspiracions i les obligacions del venedor i del comprador. No obstant això, en molts casos el contracte, elaborat generalment pels assessors jurídics del venedor, proposa condicions i obligacions que li són favorables, sense admetre, a més a més, la perspectiva del comprador. Aquesta situació desfavorable s'agreuja encara més, ja que molts compradors signen aquests contractes sense provar de negociar termes més favorables i, encara pitjor, sense llegir-los. Massa sovint es constata entre els bibliotecaris la suposició errònia que el contracte és un formalisme que no té per què afectar l'ús quotidià del producte o la seva gestió a llarg termini. Per això és molt important que el col·lectiu bibliotecari es conscienciï que el contracte és un document legal que, en el cas de ser portat a judici, obligaria el signant a respectar les condicions estipulades, siguin o no raonables o fins i tot factibles.

En els següents paràgrafs mirarem alguns elements estàndards d'aquests documents per tal d'ajudar a orientar els professionals de la informació de Catalunya en el moment de llegir i negociar les condicions, tot ressaltant aspectes del contracte, del recurs sota llicència, de l'accés, de l'ús i els usuaris, i del dret de preservar els materials adquirits.

EL CONTRACTE

Les llicències consisteixen en clàusules estandarditzades, tot i que hi pot haver variacions entre les d'un proveïdor i les d'un altre, a causa, en molts casos, de les pràctiques concretes del país del proveïdor.

El contracte pot incloure clàusules¹ com ara:

- Lliurament/Accés/Autenticació: la forma en què es lliurarà el contingut a la biblioteca i la manera com els usuaris podran accedir-hi.
- Usuaris/Restriccions d'ús: els usuaris que hi tindran dret d'accés; els usos autoritzats o prohibits.
- Obligacions de les dues parts: les responsabilitats assumides pel proveïdor i per la biblioteca.

1. Una descripció d'aquestes clàusules, amb exemples, es pot trobar al web *Liblicense*: <http://www.library.yale.edu/~license/index.shtml>

- Terminis d'accés: inici i duració de l'accés, procediments per a la seva finalització; accés perpetu al material adquirit situat en servidors remots.
- Llei aplicable i regulació de litigi: les lleis aplicables al contracte vigent i els procediments judicials en cas de conflictes.
- Garanties i indemnitzacions: les garanties expresse per al lliurament i funcionament correcte del producte o servei; i la indemnització en cas d'incompliment per part del proveïdor.
- Força major: els casos extrems en els quals les dues parts quedarien exemptes de complir les seves obligacions.
- Tarifes: el preu a pagar pel producte o servei contractat.

Tal i com es pot constatar, aquestes clàusules cobreixen aspectes purament administratius –com la durada de la subscripció i la tarifa– i d'altres que poden condicionar-ne l'ús, com ara els drets concedits, les restriccions, la forma de lliurament; altres, finalment, són de caràcter legal com, per exemple, el dret aplicable i la regulació de litigi.

El llenguatge utilitzat –sec i formal– pot amagar sorpreses molt desagradables i, per tant, se'n recomana una lectura acurada, l'aclariment de dubtes per part del proveïdor i, en cas de desacords, la negociació de les modificacions que calguin. Si no s'aconsegueix alterar les condicions desfavorables, cal decidir si s'accepta o no adquirir el recurs, sabent que no es podrà garantir l'adhesió als termes contractuals, tant pel que fa a la biblioteca com als usuaris.

EL PRODUCTE

El contracte definirà el producte o servei que s'ofereix, la seva durada i el seu preu. Tot i que això sembli senzill, el fet que els recursos digitals siguin complexos i moltes vegades s'obtinguin mitjançant intermediaris, fa que calgui especificar de forma clara i completa quin és el contingut del producte i el preu corresponent.

Contingut

El recurs pot ser un sol títol o més d'un, com en el cas d'una base de dades d'articles de text complet de revistes especialitzades. Pot ser un document estàtic, o bé dinàmic amb canvis continus. El recurs adquirit pot oferir in-

formació produïda a partir de la data de la compra o bé abans de l'inici de la subscripció. En qualsevol cas, és imprescindible que el contracte indiqui clarament en què consisteix el contingut, com per exemple:

- El contingut digital comparat amb el del mateix document en paper. Això és important sobretot si es preveu l'eliminació d'aquest —per exemple, una revista— a favor de la versió digital.
- La relació dels títols incorporats en un servei d'agregació, i els anys corresponents a cadascun.

Pèrdua de contingut

Quan es decideix la subscripció a una revista en paper, no hi ha cap dubte que els exemplars pagats i rebuts passen a ser propietat permanent de la biblioteca. No és així amb els documents digitals. La informació prèviament pagada i «rebuda» virtualment pot desaparèixer fàcilment sense que la biblioteca hagi anul·lat la subscripció; les causes d'aquesta desaparició poden ser canvis d'acords comercials entre l'editor i el distribuïdor, conflictes legals entre els titulars i els proveïdors, o altres raons purament empresarials com ara un nou enfocament «estratègic».²

En tot cas, les llicències haurien de deixar molt clar quin és l'abast cronològic i quina compensació s'oferiria al subscriptor en cas de retirada inesperada de la informació ja publicada i adquirida per contracte. Per exemple, en un cas, la llicència reconeix el dret a una compensació solament si la pèrdua afecta més del 10% del recurs!

Acords comercials: en el cas exposat a continuació, l'editor de nombroses revistes en retira la distribució mitjançant serveis d'agregació i fa que els intermediaris buidin els títols dels seus arxius. D'aquesta forma els articles prèviament pagats i accessibles desapareixen del sistema, sense que la biblioteca rebí necessàriament una compensació. Com es pot veure, l'editor justifica la seva acció pels ingressos limitats d'aquestes fonts.

«We have decided to remove our content from [several] aggregated databases... We have taken this decision, which we recognize will disappoint some in the library community, after almost 10 years of experimenting with aggregated databases.

2. Un estudi realitzat recentment per Swets Information Services i SEDIC ha identificat la preocupació de molts bibliotecaris espanyols per la possible desaparició d'informació ja adquirida.

First, the increasing substitution of the databases for actual journal subscriptions jeopardizes the continued viability of our journal publishing program. Journals cannot sustain themselves without income from subscriptions. Unfortunately, the royalties earned from [the aggregator databases] are not substantial enough to support the cost of publishing a journal.»³

Conflictes legals: un exemple de pèrdua d'informació a causa de conflictes legals es troba en el cas del plet començat l'any 1993 de Tasini contra el *New York times*,⁴ entre un grup de periodistes independents (*free-lance*) i el diari emblemàtic de Nova York. Dues instàncies dels tribunals nord-americans van fallar a favor dels periodistes, que argumentaven que no havien donat permís als editors per a publicar digitalment articles seus contractats per a l'edició en paper abans dels anys noranta. Com a resultat d'aquesta decisió judicial, el *New York times* va retirar de la seva base de dades els milers d'articles dels periodistes independents, alterant així el contingut de què disposaven els seus subscriptors. Va tornar a penjar només els articles dels autors disposats a cedir-ne els drets de reproducció a l'editorial. En casos com aquest, les úniques biblioteques que van garantir l'accés al text complet publicat originalment foren les que conservaven les publicacions originals en paper.

Decisions empresarials: aquests dos casos són exemples de decisions polítiques generades arran de conflictes comercials o legals. Però també es poden produir situacions similars com a resultat de canvis purament empresarials; és el cas de l'American Chemical Society,⁵ que fa dos anys va adoptar la política de *rolling years* tot incorporant l'any en curs més els quatre anteriors. Aquest sistema d'«anys rodants» o «rotació anual» comporta anualment la pèrdua del material de l'any més antic. A canvi, els texts publicats durant els anys anteriors als últims cinc –material pagat en el seu dia per les biblioteques subscriptores– passaven a formar part de l'arxiu històric, i aquest es posava a

3. Aquesta referència pretén servir només d'exemple. Els acords entre les empreses involucrades poden haver canviat durant els dos anys que han passat des de la decisió original. Vegeu: RICHMAN, Carol. «Comments from Carol Richman». [en línia]. *Liblicense-L discussion list*, July 10, 2002. <<http://www.library.yale.edu/~llicense/ListArchives/0207/msg00025.html>>

4. KEEFER Alice, «Tasini v. *The New York times*: aspectos bibliotecarios.» *El profesional de la información*. Vol. 11, n° 3 (mayo-junio 2002), p. 185-188.

5. Aquesta referència pretén servir només d'exemple. L'oferta i els preus d'arxius històric poden haver canviat durant els dos anys posteriors a la presa de la decisió original. Vegeu: SPENSE, Justin. «ACS archives». [en línia] *Liblicense-L discussion list*, April 2, 2002. <<http://www.library.yale.edu/~llicense/ListArchives/0204/msg00008.html>>

la venda a un preu a part. Amb sistemes com aquest, els subscriptors es veuen obligats a tornar a comprar els anys perduts. No cal dir que això té un impacte nefast en el pressupost d'adquisicions.

Anul·lació de la subscripció: en cas de cancel·lació de la subscripció –per decisió de la biblioteca o bé per la cessació de la publicació o el tancament de l'editorial– el contracte hauria d'estipular si la institució subscriptora tindrà accés continuat a la informació pagada i com s'efectuarà: mitjançant accés al servidor de l'editorial o d'una altra agència, mitjançant la tramesa de la informació a la biblioteca en un suport físic, o altra modalitat. És interessant que el preu d'aquest accés també figuri al contracte. En cas d'accés perpetu a un servidor remot, pot representar un import anual.

Accés

És important identificar els diferents punts relacionats amb l'accés per evitar malentesos en el futur.

Durada de l'accés: tot suposant que les subscripcions normalment duren un any, es recomana la concreció màxima, indicant els dies d'inici i d'acabament i evitant termes generals com: *durant un any*, *durant dotze mesos*, etc. El fet de saber que la subscripció acaba el 31 de desembre, el 29 de març o en qualsevol altra data ajudarà a programar el procés de la renovació o de l'anul·lació de la subscripció. De la mateixa forma, caldria conèixer el procés a seguir per a realitzar qualsevol d'aquestes accions. A continuació donem uns exemples trets de contractes reals, penjats al web:

«This Agreement will last through the end of the calendar year in which the subscription first becomes effective. This Agreement is signed and will remain in effect thereafter for successive calendar years so long as annual subscription fees are paid. Either party may terminate this Agreement, effective on the next renewal date, by at least 30 days written notice to the other party.»

«This Licence shall commence on 01/01/2001 and shall remain in effect until 31/12/2003 ... and shall then terminate unless the parties agree in writing to renew or extend the Licence on the same terms or as may be agreed in writing at the time.»

Tots dos exemples representen criteris acceptables, però variats. En el primer cas es manté activa la subscripció tot pagant l'import; en el segon, la fase inicial és de tres anys, i passat el termini cal renovar de forma explícita. Si

no es té present la forma pactada de renovar (o cancel·lar) una subscripció, el resultat pot ser el tall d'un servei o l'obligació de continuar pagant-lo durant un any addicional.

Forma d'accés: en la majoria dels casos actuals, l'accés es realitza mitjançant connexió dels usuaris a un servidor remot: el del proveïdor o el d'un intermediari. Cal que la biblioteca comprovi que el mètode suggerit pel proveïdor és compatible amb la seva infraestructura tecnològica i amb els requeriments dels seus usuaris. Per exemple, el reconeixement de números IP és un mètode molt extens i funciona bé per a institucions com universitats, però no és adequat per als centres petits que passen per un empresa de serveis externa per a accedir a Internet. En aquests casos, el número d'IP s'assigna aleatòriament i, per tant, la biblioteca no tindrà un número fix des del qual accedir sempre. En aquests casos, sobretot si el nombre d'usuaris és reduït, convé usar contrasenyes; tot un malson per als administradors d'institucions grans.

Lloc d'accés: com hem vist prèviament, una forma d'accés molt estesa és el reconeixement del número IP de l'ordinador de l'usuari. Es complica el procés si l'usuari vol connectar des d'un lloc remot. Tot i que hi ha solucions tècniques, alguns contractes estableixen que els usuaris només puguin accedir al producte o servei des dels locals de la institució. Aquesta restricció contradia la promesa de la societat de la informació per a un accés virtual sense restriccions temporals ni físiques. Sembla, però, que molts proveïdors encara no han fet el salt mental per a adaptar els seus sistemes de control a aquesta nova realitat. A continuació s'ofereixen dos exemples de restriccions sobre el punt d'accés dels usuaris, en el primer cas limitat al mateix país i, en el segon, a un cercle d'uns vuit quilòmetres!

«Authorized Users Current members of the staff of Members ... and individuals who are currently studying at a Member's institution, ... providing that they are situated within the same country as the Members...»

«An Authorized Site is one contiguous geographical office complex, campus, or building within a 5-mile radius of the Licensee™s library or main administrative office. Extensions or offices located outside that 5-mile radius are considered separate Authorized Sites»

ÚS I USUARIS

Els temes més crítics es refereixen a l'ús del producte; per exemple:

- quins usos es permeten?
- quins usos queden prohibits?
- quins usuaris es consideren autoritzats?

Abans d'entrar en contacte amb el proveïdor, la biblioteca hauria de tenir clar a quin públic es destina aquest recurs i quins són els seus requeriments. Moltes biblioteques serveixen a usuaris dintre d'una jerarquia (tot i que a vegades no es vol reconèixer). Per exemple, en una universitat hi ha tres principals grups d'usuaris legítims: docents i investigadors, alumnes i PAS; però dintre d'aquests grans grups pot haver-hi diferents nivells d'*exigència* o de *privilegi*. El fet que la forma de treballar dels matemàtics varia molt de la dels historiadors —quant a captura, manipulació, reproducció, impressió, distribució de les dades— fa que els usos negociats puguin ser diferents per als usuaris d'un col·lectiu o d'un altre. Quant a nivells de privilegi, sovint es justifiquen uns drets d'ús diferents per als docents i els alumnes per una banda, i per als doctorands i alumnes de diplomatura per altra.

La relació següent indica alguns dels usos de més interès per a les universitats: visualització, impressió, còpia digital, còpies de seguretat, reserva electrònica, enllaços electrònics, préstec interbibliotecari, dossiers electrònics, bases de dades, índexs, ús compartit d'un article pels membres d'un equip de recerca de diferents institucions (*scholarly sharing*) i permís d'accés a un usuari extern, però que és físicament a la biblioteca (*walk-in user*).

Òbviament, la gamma d'usos pot variar entre institucions; i la predisposició del proveïdor a autoritzar més usos dependrà en part de la titularitat de la biblioteca (pública o privada), i del risc que pot provocar un ús més liberalitzat. És clar: el «risc» s'entén com a possibles pèrdues futures d'ingressos.

Cada institució ha de definir detalladament tots els usuaris externs als quals ofereix accés al fons bibliogràfic, bé per tradició, bé per obligacions legals o contractuals. Per exemple, ha de fixar quins drets d'accés tenen

- els metges externs associats a una facultat de medicina
- els alumnes estrangers en estades d'intercanvi, tipus Erasmus
- els alumnes d'altres universitats o escoles de la mateixa ciutat

Si existeix un acord previ entre la institució i altres per a la provisió mútua de serveis, cal determinar si la biblioteca pot signar una llicència que ex-clogui de l'accés els usuaris d'altres institucions.

També és molt important fer l'esforç d'informar els usuaris de les restriccions d'ús. De fet, moltes llicències estipulen que l'ús no autoritzat pot ser penalitzat amb el tall del servei o, pitjor, amb una acció judicial. En l'exemple següent, es considera que l'ús de programaris que representen un ús excessiu del servidor, com ara els robots, és causa de la suspensió del servei.

«The publisher reserves the right to suspend and/or terminate access to its electronic journals without prior notice if subscriber violates any term of this Agreement. Any use of the electronic journals beyond the scope of the License or any fraudulent, abusive, or otherwise illegal activities may be grounds for termination of access. The foregoing inclu-

Figura 1a: Exemple de condicions contractuals:
Universitat de Barcelona. <http://www.bib.ub.es/bub/licenc.htm>

Editorial: NOM ESBORRAT		
Imprimir	Sí	
Gravar	Sí	
Obtenció de documents/ Préstec interbibliotecari	Sí	Còpies electròniques només a usuaris autoritzats
Còpia per arxiu	No	queda definit en el contracte
Accés perpetu	Sí	
Dossiers electrònics/Ús docent	Sí	
Usuaris visitants/walk-ins users	Sí	
Contracte	CBUC	2004-2006

Figura 1b: Exemple de condicions contractuals:
Yale University. <http://www.library.yale.edu/journals/licensing.html>

Editorial: NOM ESBORRAT	
Licensing Information	
Yes	Copy
Yes	Download
No	ILL
No	Limited sharing for scholarly purposes
No	E-Reserves
No	Course Packs
Yes	Print
Yes	Use by Walk-ins

des but is not limited to activity that may burden the publisher's server(s), such as computer programs that automatically download content, commonly known as robots, spiders, crawlers, wanderers or accelerators»

El repte, doncs, és com informar sobre aquestes restriccions. A les figures 1a i 1b es mostren dos exemples d'avís, visibles als llocs web de les biblioteques de la Universitat de Barcelona i de la Yale University. Tot i que molts usuaris no facin cas d'aquests avisos, les biblioteques podran mostrar, en el cas d'un futur litigi, que han fet l'esforç d'informar sobre l'ús acceptable.

DRET DE PRESERVACIÓ

A l'apartat «Pèrdua del contingut» es comenten els riscos que amenacen l'accés continuat a aquell material contractat a curt i a llarg termini: subscripcions del tipus *rolling years*; retirada d'informació dels servidors per part dels proveïdors; desaparició del títol; suspensió de la subscripció; i altres. Tot plegat, hi ha una sèrie de situacions en què l'editorial no pot o no vol garantir l'accés perpetu al material prèviament pagat. També cal afegir el perill que suposa la manca de suport legal per a aquelles biblioteques que opten per allargar la vida dels recursos digitals, tot incloent-hi la renovació dels suports físics, la migració d'un format a un altre i l'emulació de l'entorn original.

L'informe final del projecte britànic *Copyright and licensing for digital preservation (CLDP)* exposa el fet que actualment cap dels països analitzats –d'Europa, Amèrica del nord i de l'Oceania anglosaxona– no té lleis de drets d'autor que permetin realitzar les operacions necessàries per a portar a terme la preservació a llarg termini sense el permís previ dels titulars de l'obra. En molts casos la legislació actual permet excepcions per a reproduir exemplars quan estiguin en molt mal estat o en suports obsolets. Però en el cas dels documents digitals, poden ser inutilitzables encara que no s'hagi deteriorat l'estat físic del suport; a més, si s'espera fins que els suports siguin obsolets, es perd l'oportunitat d'actuar de forma àgil i eficient i, per tant, econòmica. Així mateix, les lleis parlen de la reproducció, però no pas de la modificació de les dades, com la que caldria fer en el cas de migració o d'emulació.

Per a realitzar el projecte *CLDP* foren entrevistats professionals de diferents entitats al llarg de la cadena editorial –dels productors als distribuïdors a les biblioteques–, i la majoria van opinar que seria més coherent trobar la solució mitjançant clàusules contractuals que no pas mitjançant les lleis de dret d'autor. També desaconsellaven la negociació individualitzada d'aquest

dret i apuntaven a la seva incorporació de forma normalitzada en una clàusula estàndard. Alguns experts van suggerir l'elaboració d'una llicència «híbrida», amb unes clàusules estandarditzades i d'altres redactades a mida de les necessitats i la capacitat de la biblioteca.

El fet que les lleis de dret d'autor presentin un buit legal significa que les institucions que vulguin mantenir l'accés als documents digitals físicament presents, en formats magnètics i/o òptics, haurien de negociar l'autorització prèvia per a portar a terme les accions que siguin necessàries per a mantenir llegible la informació digital, tant les conegudes actualment com les que es defineixin en el futur.

CONCLUSIÓ

La compra de recursos digitals mitjançant llicència representa un canvi important en les operacions tradicionals de la biblioteca. Tot i que aquest pas ha introduït uns controls nous sobre la llibertat d'ús dels recursos, això no representa necessàriament un fet negatiu. La biblioteca que sàpiga negociar unes condicions favorables obtindrà l'autorització prèvia per a determinats usos. Això li permetrà evitar futurs conflictes contractuals o legals. Això requerirà, però, que les biblioteques comencin a prendre consciència de l'impacte d'aquests contractes i de la necessitat de defensar els interessos dels seus usuaris actuals i futurs.

SELECCIÓ BIBLIOGRÀFICA

AYRE, Catherine; MUIR, Adrienne. *The right to preserve?: copyright and licensing for digital preservation project: final report*. Loughborough : Department of Information Science, Loughborough University, 2004. <<http://www.lboro.ac.uk/departments/Is/disresearch/CLDP/DOCUMENTS/Final%20report.doc>>.

EUROPEAN COPYRIGHT USER PLATFORM. *Licensing issues* [en línia]. <<http://www.eblida.org/ecup/licensing/>>

GIAVARRA, Emanuella. *Licensing digital resources: how to avoid the legal pitfalls* [en línia]. 2001. <<http://www.eblida.org/ecup/licensing/>>

INTERNATIONAL COALITION OF LIBRARY CONSORTIA. *Statement of current perspective and preferred practices for the selection and purchase of electronic information*. [en línia]. <<http://www.library.yale.edu/consortia/statement.html>>

— *Update No. 1: New developments In e-journal licensing* [en línia]. 2001. <http://www.library.yale.edu/consortia/2001currentpractices.htm>. Traducció al català: <http://www.cbuc.es/5digital/Tur1def.pdf>

IFLA. *Licensing principles*. [en línia]. 2001. <http://www.ifla.org/V/ebpb/copy.htm>

Liblicense: licensing digital content. [en línia]. <http://www.library.yale.edu/~llicense/index.shtml>

Recursos electrónicos: en busca de un diálogo constructivo: experiencias y expectativas de los profesionales de la información respecto a los recursos electrónicos. Barcelona: Swets Information Services, 2004. [Disponible en CD-ROM]

EXEMPLES DE PAUTES I CRITERIS PUBLICATS

COLUMBIA UNIVERSITY. *Networked electronic resources license agreement checklist* [en línia]. www.columbia.edu/cu/libraries/inside/ner/license-checklist.html

JOINT INFORMATION SYSTEMS COMMITTEE. *JISC Committee for Content Services (JCCS)*. [en línia]. http://www.jisc.ac.uk/index.cfm?name=collections_licensing_principles

— *Selection criteria for JISC journal agreements*. [en línia]. http://www.jisc.ac.uk/index.cfm?name=wg_journals_criteria

UNIVERSITY OF MARYLAND. *Collection development policy statement: guidelines for selection of electronic publications: licensing terms and conditions* [en línia]. <http://www.lib.umd.edu/CLMD/COLL.Policies/epublicense.html#license>

UNIVERSITY OF TEXAS. *Software and database license agreement checklist*. [en línia]. <http://www.utsystem.edu/OGC/intellectualproperty/dbckfrm1.htm>

EXEMPLES DE MODELS DE LLICÈNCIA

<http://www.licensingmodels.com/>

http://www.p-d-r.com/Licence/STM_PDR/stm_pdr.html

http://www.nesli2.ac.uk/NESLi2_Licence.doc